

КЊИЖЕВНОСТ

1986

8-9

ТОМАЖ ШАЛАМУН: ГОЛЕМУ (1210); СВ. САВА — ХИЛАНДАР: ФРАЊО БАРИШИЋ, СЛОБОДАН НЕНАДОВИЋ, РАДМИЛА МАРИНКОВИЋ, СРБАН БУРИЋ, ДАНИЦА ПЕТРОВИЋ, ЈАНКО МАГЛОВСКИ, ВОЈИН МАТИЋ (1215); ЈАСМИНА ЛУКИЋ: НОВИЈЕ ХРВАТСКО ПЕСНИШТВО; ЗВОНКО МАКОВИЋ, СОЊА МАНОЈЛОВИЋ, МИЛОРАД СТОЈЕВИЋ, МИЛКО ВАЛЕНТ, БРАНКО МАЛЕШ, ЗДРАВКО КРСТАНОВИЋ, ЉУБОМИР СТЕФАНОВИЋ, ДРАГО ШТАМБУК, НЕДА МИРАНДА БЛАЖЕВИЋ, РАНКО ИГРИЋ, ДРАЖЕН МАЗУР, СЕАД БЕГОВИЋ, ЈАГОДА ЗАМОДА, АНКА ЖАГАР, БРАНКО ЧЕГЕЦ, ЕДИ ЈУРКОВИЋ (1267); ЖИВОЈИН ПАВЛОВИЋ: VARIOLA VERA V (1304); МИРОСЛАВ ЕГЕРИЋ: ЗРНО И ПУТ II (1309); АРТУР КЕСТЛЕР: ЦИГЛЕ ЗА КУЛУ ВАВИЛОНСКУ II (1320); ДИМИТРИЈ РУПЕЛ: РЕТРО-КРИТИКА (1326); ДРАГО ЈАНЧАР: TERRA INCOGNITA (1333); ДАНИЈЕЛО РЕБЕП: ВРЕМЕ ЗА ДОЛАЗАК И ДОДЕЛ (1341); МИЛАН РАДУЛОВИЋ: УМЕТНИЧКО РАЗГРАБИВАЊЕ ИСТОРИЈСКИХ МИТОВА (1345); ПЕТАР ПИЈАНОВИЋ: ПЛЕСАН ЈЕ НАПАЛА НАЦИОН (1355); МИРОСЛАВА ОТАШЕВИЋ: ПОЗОРИШТЕ И АЛПИНИЗАМ (1360); ЈОВАН ХРИСТИЋ: СЛАБЕ КОМЕДИЈЕ И ЈОШ ГО

СИГНАЛИЗАМ И СРПСКО ПЕСНИШТВО СЕДАМДЕСЕТИХ ГОДИНА (III)

МОЈА ФРКА СА ЊИМА

Мирољуб Тодоровић

НЕОТРАДИЦИОНАЛИСТИ ИЛИТИ КУГА ЕНЦЕНСБЕР-
ГЕРИЈАНА

Легитимни настављач традиционализма генерације шездесетих година (и претходних, наравно — традиционализам је неоспорно одувек био владајући ток у српској литератури коме се она после свих шокова поново и захвално враћала)³³ јесте својеврсни неотрадиционалистички естаблишмент чији су главни предводници критичари Јасмина Лукић и Миодраг Перишић. Оба ова критичара се са већ оформљеном неотрадиционалистичком идеологијом интензивније јављају у књижевним гласилима крајем седамдесетих година.

Њихова позиција открива се већ по томе како се ови теоретичари „нове поезије српске“ одређују према експерименту. Јер док пољски песник и критичар Јулијан Корнхаузер покушава, поводом сигнала, да одреди место и улогу експеримента у стваралачком процесу „као специфичног стваралачког поступка“ који се опире сваком књижевном стереотипу и конвенцији неизбежно их рушећи (што, наравно, у сигналистичкој поезији подразумева и стваралачку градњу), дотле Јасмина Лукић и Миодраг Перишић говоре о томе како песници свој језик не би требало да „оптерећују непотребним експериментисањем“,³⁴ јер по њима песнички експеримент представља „произвољност“ и само „пуку жељу за игром.“³⁵

Основне поставке неотрадиционалиста, које се односе на поезију, веома мало се разликују, тек можда за коју нијансу, од оних „начела“ која нам је већ изложила њихова претходница (В. А. П., Протић, Комненић). Тако ће неотрадиционалистички критичари од својих песника, да би њихови производи резултирали „несвакидашњом поетском луцидношћу“, тражити „непретенциозност, стваралачки опрез и мудру скромност“, уз упозорење да „приватно и ефемерно“ не смеју да уздижу „на ранг поетског доживљаја“. „Нова српска поезија“, како је виде њени кормилари, мора бити окренута „фундаменталним темама (смрт, историја, књижевна традиција)“.³⁶

Наши неотрадиционалисти у својим не баш честим, и више, рекао бих, кроз зубе, нападима на авангарду ослањају се, углавном, на много бучнијег истомишљеника, немачког песника, Ханса Магнуса Енценсбергера. Овај

³³ Тако ће дадаист Драган Алексић 1931. године резигнирано изјавити, сећајући се својих авангардних акција двадесетих година: „после десет година борби владају у литератури они исти који су владали и 1900. или најдаље 1910!“

Према наводу Радомира Константиновића у есеју *Trade mark Драгана Алексића*, III програм, зима 1972. стр. 211.

³⁴ Јасмина Лукић: *Значај седамдесетих*, Књижевне новине, број 622. 19. март 1981.

³⁵ Миодраг Перишић: *Из споредне улице*, Политика, 12. 11. 1983.

³⁶ Исто.

„свим мастима премазан закашњеник — како га вешто портретира један његов сународник — који се користи старим и најстаријим наслеђем, школован на савременим узорима двадесетих и педесетих година“³⁷ са својственим „агитаторским духом“ и „гневном радошћу ангажованог карикатуристе“, обрушио се, између осталог и на авангарду, како ову новију педесетих и шездесетих година (конкретна и визуелна поезија, енформел, ташизам), тако и ону историјску (футуризам, експресионизам, дадаизам, надреализам).

Не желим овде детаљније да разматрам Енценсбергерове крајње негативне погледе на авангарду, коју он, посебно ову послератну, посматра искључиво кроз Керуакову реченицу: „Буди увек блесаво одсутан духом“! (не улазећи у то да ли се „бит генерација“ уопште може сматрати некаквом авангардом). Нити његов покушај да у књижевној авангарди види једну врсту фашизације литературе до карикатуре пренаглашавајући значај групног, манифестног, негаторског и нихилистичког (позивајући се опет на једну несувислу Керуакову реченицу у стилу „ударај што дубље можеш“), или пак, исувише машући појединим негативним надреалистичким секташким искуствима као да су то одлике свеколике авангарде.

Бројни су Енценсбергерови ставови о томе како је авангарда „створена према погрешном моделу“, како представља „самовољно, слепо кретање“, како је сродна са „тоталитарним (политичким) покретима“,³⁸ како „схвата себе као елиту“, како је „блеф, бег унапред, и којој се главнина прикључује из страха да не заостане“; онда о њеној тобожњој „индустријализацији“, „милитантности“ (у нашим приликама, и по свему што сам овде изложио, и што ћу изложити, много су милитантнији традиционализам и неотрадиционализам) „једносмерности“ итд. итд.³⁹ Заиста, овакви погледи, да употребим Енценсбергеров израз, „депримирају својом наивношћу“. Само чињеница да овај „предводник литерарног просветљења“ пише свој напад на авангарду негде почетком шездесетих година, дакле када се нова послератна авангарда тек будила и формирала, (још је далеко од свог замајца: концептуализам, флаксус, спацијализам, *poesia visiva* ситнализам, *body art*, *mail art*, перформанс etc.), када се још нису могле сагледати све последице њених инспиративних и далекосежних шок терапија којима је отварала сасвим нове просторе и могућности књижевности, сликарству, театру, музици и уметности уопште, спасава га критичарског шарлатанства.

Али зато не спасава његовог трабанта и парафразера Миодрага Перишића када након толико година, по појави овог напада, и после свега што се у међувремену у авангарди дешавало⁴⁰, експлицитно устврди да Енценсбергеров есеј *Апорије авангарде* садржи неколико слојева трезвене историјске анализе појма и конкретних књижевних покрета авангарде с почетка века до најближе прошлости, када се за авангарду проглашава „конкретна поезија“

³⁷ Дакле, користи сва искуства авангарде, и оне историјске и ове послератне, иако их тако здружено пљује.

³⁸ Заборављајући при том, наравно, да сви тоталитарни политички режими, и леви и десни, прогањају уметничку авангарду.

³⁹ Наводи су из Енценсбергеровог текста *Апорије авангарде* у књизи *Немачка, Немачка између осталог*, Београд, 1980.

⁴⁰ То би критичар с претензијама које Перишић очигледно има, и с обзиром на утицај и озбиљност трибина (*Политика, Нин*), одакле дели шамаре авангарди, ипак морао да зна.